

Ms 295/6

MS 295/6

AZ ORSZAGOS
KÖZÉPISKOLAI TANÁREGYESÜLET
KÖZLÖNYE.

XVI. évfolyam.

3. szám. November hó.

1882—83.

ARANY JÁNOS

1817—1882.

A fájdalom hangján suttogák, a megdöbbenés érzetével fogadák okt. hó 22-ének délutáni óráiban a tudomány és irodalom férfiai azon leverő hírt, hogy — Arany János meghalt.

A hírverő villamszárnyakon vitte azt a szélrózsa minden irányában.

A nagy csapás elterjedtének hírére mély gyász borítá el e nemzet fiainak keblét a tróntól — le az utolsó magyar emberig.

A nemzet háládatos fiát, a nép szívéhez szóló dalmokát, irodalmunk büszkeségét vesztette el; ki hosszú küzdelem után ragyogó csillagként tűnt elő a homályból és kecsegtető fényét utolsó pillanatáig szeplőtlenül megtartotta.

Petőfi még csak magyar Homernak mondotta, mi oly szerencsések vagyunk, hogy már magyar Aristophanesnek is nevezhettük. Lantjának bájos hangjában már idegen nemzetek is törekedtek gyönyörködni: méltó rá, hogy sírját ne csak egy nemzet, hanem népek állják körül.

De érezzük, hogy gyöngye tollunk ily nagy szellem ritka sajátosságainak megörökítésére nem hivatott; e szerény folyóirat hasábjain

nemis e célból emlékezünk meg jobb létre szenderült nagyunkról, hanem csak hogy itt is kifejezést adjunk a nagy veszteség fölött keblünk mélyét eltöltő ama lesújtó bánatunknak, mely Arany János elhunytával mindannyiunkat ért.

És minket, középiskolai tanárokat, még más oldalról is érint elvesztése.

A hazafiság, nemzetiség, az édes anyai nyelv iránt való szeretetet egykor — sulyos körülmények között azon pályán csepegtet^{te} a magyar ifjúság szívébe az ő varázsló szava, melyen azt mi később az ő tiszta magyar zamatú műveinek fejtegetésével tevők és tesszük. — Tanítványainak érte való lelkesülése fényes bizonyítéka tanítói jóságának s arra, hogy lelkes nevelő is volt, kell-e több, mint e pár sora:

»Mert szegénynek drága kincs a hit,

Tűrni és remélni megtanít!

Imádkozzál édes gyermekem!

A gyászolók határtalan tömegéből egyesületünk sem hiányzott; diszes koszorut tett a búsongóktól körülvelt ravatalra s elnökünk vezetése mellett számos tagtárs kísért a dicső elhunytat az örök nyugalomra.

Az emléket, melyet porhüvelyé nyugvó helyének megjelelésére vagy nemes vonásainak az utókor előtt megismertetésére emel e nemzet, az idők hosszú folyása lerombolhatja, de — mig magyar él — nem lehet kor, mely azt újra meg újra fel ne emelné; nem lehet kor, melyet Arany János alkotásai tisztelettel teljes bámulatra ne indítanának.

sugártörés, lángkísérletek stb.) Az ásványok részletes leírásához legfeljebb 60 ásványt kíván!

A tananyagnak ezen bölcs korlátozása homlokegyenest ellenkezik az újabb időben több helyütt érvényesült törekvéssel: minél többet és azt minél tudományosabban végezni. Ezen ferde irány követői még az utasításokon sem okúltak, mert még ma is akad sok tanár, ki azért nem barátkozik meg az utasítások szellemében írt ásványtani tankönyvekkel, mert ezekben igen kevés a tananyag, csak kevés ásványt ismertet.

A kőzet- és földtan is csak a legszükségesebbekre szorítkozik. A kőzettanban újnak tekintendő a kőzeteknek szövet szerint való felosztása, mely szerény véleményem szerint kissé erőltetett, didaktikai szempontból azonban üdvös lehet. A földtanban új a korszakoknak megfordított sorrendben való megismertetése. Tény, hogy a múlt viszonyainak helyes felismerésére és megérthetetésére okvetetlenül szükséges a jelenleg működő tényezőknek alapos ismerete; továbbá tény, hogy a közelmúlt a jelen időtől még nem tér el annyira, mint a régi múlt, s hogy tehát a jelentől a jelen előtt való korszakokra és ettől az azt előzőre meg van az átmenet, meg van az összefüggés, míg a tanításnak a legrégebb korszakkal való megkezdése teljesen ismeretlen világba helyezné. Véleményem szerint azonban nincs szükség erre a megfordításra, sőt a fejlődés menetének helyes felfogására okvetetlenül szükséges a történelmi sorrend, minthogy minden előző korszak az utána következőnek szülőanyja. A történelmi sorrend genetikai összefüggésben tárja elő a földtan egyes korszakait és ezeknek fontosabb eseményeit, míg a megfordított sorrend által az egyes korszakok, mint izolált egészek, ragadtatnak ki a természetes sorrendből. S a mint a történelmi oktatásnál nem volna célszerű és didaktikai szempontból helyes, ha a jelenkor történelmével kezdenők a tanítást és innen visszafelé mennénk az újabb, közép- és végre az ókorra, épenúgy nem igazolható a történelmi sorrendnek megfordítása a földtanban sem. Ha a tanuló megismerkedett a földön jelenleg működő tényezőkkel, bátran megkezdheti a föld legrégebb korszakának tanulmányozását, mert a jelenlegiekkel megegyező tényezők szerepeltek és a szerves lények épen akkor vették kezdetüket. Az ásvány-, kőzet- és földtan módszere lényegesen nem változott, megjegyzendő azonban, hogy igen nagy súlyt fektet a szemléleti oktatásra, mi mindenesetre csak helyesíthető.

A növénytan tananyaga szintén tetemesen megrövidült s beosztása egyrészt az évszakokhoz, másrészt a tanítás menetéhez annyira alkalmazkodik, hogy a tananyag felosztásából világosan kitűnik a tanítás módszere is. Lásd az „Utasítást.” E szerint mind a tananyag beosztása, mind a tanítás módszere lényegesen eltér a régi állapotoktól, sőt egészen új, s véleményem szerint nagyon helyes irányban halad.

Az állattan számára kiadott utasítások, ha nem is oly radikális, de mégis elég lényeges változtatásokat terveznek, csakhogy

ezek egészen ellenkező irányban mozognak, mint a növénytan számára készültek. Mert míg a növénytan határozottan induktív úton halad, addig az állattan az alsóbb osztályokban szerzett felette hiányos előismeretek alapján, kategoriákat állít fel s csak azután megyen át a csoportok rendszeres megismertetésére. Szerény véleményem és tapasztalataim szerint e tanítás sok nehézséggel jár s célszerűbb lett volna előbb az alsóbb osztályokban szerzett ismereteknek rendszeres tárgyalás által való kibővítése, és csak azután következhetett volna az állatok szerkezetének és életműködéseinek összefoglalása és az erre vonatkozó kategoriáknak felállítása.

E javasolt eljárás jobban megfelelt volna az exakt tudományok induktív módszerének és szélesebb, a tanulók közreműködésével szerzett alapra fektette volna a kategoriákat. Az alsó osztályokban nem ismerkedett meg a tanuló a férgek, tüskebőrűek és protozoáknak egyetlenegy képviselőjével sem*; a puhatestűek egész nagy típusából csak az osztriga van felemlítve, csiga, fejlábú nem iratik le sehol sem; tehát 7 típus közül, lehet mondani négy teljesen ismeretlen az alsó osztály előtt. E hézagos ismeret is 4-5 év múlva a rendszeres oktatás kezdete előtt elpárolog, s a tanár kénytelen szakítani a természettudományok egyedül helyes módszerével, hogy egy-két példány leírása alapján szabályt, törvényt állítson fel.

Hogy a fentebb elmondott eljárásomnak ilyenmű nehézségekkel nem kellene küzdenie, arra nem csupán elméleti, hanem gyakorlati úton is jutottam. Az állattant már több éven át még az utasítások megjelenése előtt, a vázolt módon tanítottam, s állattani tankönyvem eredetileg szintén ilyen beosztással készült.

De midőn az állattanhoz kiadott utasításoknak ezen hiányát annyira kiemelem, nem mulaszthatom el annak jó oldalait is feltüntetni. Az utasítások felszabadították az állattan oktatóit a lidércnyomástól, mely végtelen sok összefüggéstelen adat alakjában nehezkedett tanulóra és tanítóra egyaránt.

Az utasítások súlyt fektetnek azon vonatkozásra, mely az állatélet jelenségei és a szervek alakja között van, ők a zoologia filozóphiájának elemeit kívánják elsajátíttatni s meg akarják óvni a tanuló emlékezetét felesleges adatokkal való megterheléstől. A száraz alakbeli adatok helyébe az élettünemények kerültek, összefüggésben egymással, összefüggésben a természet egyéb tüneményeivel.

Az állattani ismeretek ezen élvezetes alakja elfeledteti azon nehézségeket, melyekkel az általános részben kellett megküzdeni, s bizvást mondható, hogy az állattani oktatás az utasítások kívánta alapon szebb eredménnyel fog járni, mint a milyent az előbbi eljárás volt képes felmutatni. De itt is, valamint a természetrajz

* Ez a legkisebb baj. Sőt ellenkezik Roth úr előbbi vallomásával, hogy a nád, sás stb. nem az oktatás elejére való. Ezen állatokat nehezebben lehet kezdetben ismertetni, mint a nádat stb.

Borbás.